

Predčasná smrť jedného z najväčších amerických a súčasne svetových sociológov C. W. Millsa (1916—1926) spôsobí historikom sociologických teórií nemalé starosti. Iste nie je ľahké hodnotiť profil učenca a súčasne kritika americkej spoločnosti a teoretického i politického systému vyrastajúceho z jej prostredia, ktorý celým svojím dielom provokuje k základnej otázke: ostať k novodobým dehumanizačným a parazitickým javom americkej spoločnosti ľahostajným alebo z pozícií non-konformizmu, i keď s neprímeranými šancami na víťazstvo, postaví sa do boja proti všetkému, čo bráni dôstojnej ľudskosti?

České vydanie jednej z Millsových najlepších základných prác, *Mocenská elita* (Praha 1966, strán 500), pomôže hlbšie sa zamyslieť nad zmyslom Millsovoho diela, ktoré v podstate nemôže prejsť mlčaním žiadaných sociológ. Mills, autor viac ako desiatich rozsiahlejších teoretických prác, patril k úzkemu kruhu sociológov, ktorí nepokladali za „zradu teoretickej dôstojnosti“ burcovať ľudské svedomie proti hroziacej vojnovkej katastrofe, permanentne osnovej „vládnúcou elitou“. V mnohých smeroch súbežne so svojimi profesionálnymi kolegami, napr. D. Riesmanom a E. Frommom, skúma „hlbinné“ spoločenské sily, ktoré vo veku búrlivého rozvoja pretechnizovanej „priemyselovej spoločnosti“ vedú v podmienkach imperializmu k narastaniu negatívnych spoločenských javov. V 12. kapitole, nesúcej zhodný názov s celým dielom, predkladá čitateľovi obraz štyroch vývinových období mocenskej elity. Jej štruktúru a vývinové trendy určujú stále tesnejšie, hoci nikdy nie bezrozporne väzby špičkových vrstiev hospodárskej, vojenskej a politickej moci. I keď sa Millsovi často vytýka neoprávnené zúženie problému elity len na elitu moci (sociologická teória hovorí ďalej i o tzv. elite vplyvu), jeho názory majú nielen aktuál-

nu, teoretickú, ale i prognostickú funkciu, a to vzhľadom na súčasný vývoj politiky vládnúcich kruhov USA: „Nesmieme zabúdať, že členovia mocenskej elity teraz zaujímajú strategické pozície v štruktúre americkej spoločnosti, že ovládajú vedúce inštitúcie mocného štátu a že ako skupina ľudí majú možnosť robiť rozhodnutia, ktoré môžu mať desivé dôsledky pre ostatné ľudstvo na svete“ (343).

Je pochopiteľné, že za takýto analytický prístup k inštitucionálnej mašinérii americkej spoločnosti, problematizujúcej značne pozíciu liberálnodemokratickej opozície, nevyslúžil si Mills verejnú pochvalu. Stal sa skôr „enfant terrible“ americkej spoločnosti, v ktorej sa i akademické kruhy dostávajú do temných nedemokratických osídliel militaristickej zvole. Trvalou skutočnosťou ostáva naďalej jeho tvrdenie, že „obrana občianskych slobôd sa stala hlavnou starosťou mnohých liberálnych a kedysi ľavicovo orientovaných učencov“ (394).

Úvahy a podnety C. W. Millsa, ktorý zomrel v období Kennedyho prezidentstva, spätého s prudkým dynamickým vyjavovaním vnútorných rozporov i zmien v svetovej prestíži americkej spoločnosti, nie sú v rozpore so skutočnosťou dnešného politického, sociálneho a ekonomického systému Ameriky, nemajúceho dostatok síl na realizáciu Johnsonovho hesla „great society“. To sa týka i Millsom konštatovaného vzťahu morálky a politiky (záver práce, 422): „Vyššia nemravnosť je charakteristickou črtou americkej elity a fakt, že ju všetci akceptujú, patrí k základným črtám masovej spoločnosti... Amerika — táto konzervatívna krajina bez konzervatívnej ideológie — objavuje sa teraz pred svetom ako nehanebná a despotická veľmoc, lebo jej rozhodujúci činitelia sa v mene realizmu pokúšajú vnútiť svoje často šialené definície celému svetu...“

Preklad Millsovej práce (ktorá vzbudila

zaslúženú pozornosť i v iných socialistických štátoch — v SSSR vyšiel jej preklad už r. 1959) s úvodným slovom M. Jodla je podnetný z hľadiska niekoľkých aspektov: C. W. Mills, popredný predstaviteľ úzkeho, svetove však neobyčajne významného, humanistického nemarxistického krídla americkej sociológie z pozícií zasväteného znalca a súčasne kritika súdobej americkej spoločnosti predvídavo hodnotí vývoj tých temných síl, ktorých exis-

tencia neustále znepokojuje ľudstvo. Je to pozícia neobyčajne blízka marxizmu, ktorá i v súčasnom období stimuluje dialóg marxizmu a nemarxizmu. Millsovo dielo napokon ukazuje, že súdobá buržoázna elitológia s ostrými protikomunistickými hrotmi, ktoré v Millsovom diele nenájdeme, vyžaduje z našej strany, ako ukazujú i podnetné poznámky M. Jodla, viac ako púhu konfrontáciu.

Otakar Mošner